

Вивчення особливостей батьківсько-дитячих взаємин показало, що для 38,4% сімей характерна закритість від дитини, встановлення між нею і дорослими психологічної дистанції. У цих сім'ях авторитет батьків вважається непорушним і незаперечним. Як наслідок, батьки або деспотично виносять свій "вердикт" щодо бажаної професії дитини, незважаючи на її наміри, інтереси, врешті-решт, можливості, або повністю відсторонюються від обговорення цих питань, фактично знімаючи з себе відповідальність за власну поведінку, за можливі рекомендації щодо професійного майбутнього дитини.

Згідно з отриманими нами в процесі педагогічної діагностики даними, майже кожен четвертий з батьків займає позицію надання дитині повної самостійності у виборі майбутнього шляху через усвідомлену ними неспроможність надати їй будь-яку допомогу щодо цього. У своєму захопленні "вільним вибором" сина або доньки такі батьки доходять до приниження власного авторитету, беззаперечно схиляючись перед своєю "дорослою" дитиною. Порівняно найбільша кількість таких батьків виявлена в школах Прилук (27,6% батьків). Трохи менша їх кількість виявлена в школах Києва (26,3% батьків).

Наведені дані повною мірою корелюються як з наведеними вище результатами анкетування, так і з результатами тестування, спрямованого на виявлення орієнтацій у сімейному вихованні. Відповідно до першої орієнтації, головним методом виховання визначається тиск на дитину (30,8% батьків). Ці батьки прагнуть регламентувати всі вчинки дитини, підмінюючи в такий спосіб її життєвий досвід своїм. При цьому виявлено групу батьків (6,3%), які не тільки придушують будь-яку ініціативу дитини, а й, караючи сина чи доньку, намагаються самоствердитися за їхній рахунок. Зрозуміло, що в цьому разі підготовленість батьків до підтримки професійного самовизначення дитини набуває деструктивного характеру.

Отже, результати педагогічної діагностики засвідчили наявність у батьків суперечливих настановлень щодо підтримки професійного самовизначення дитини старшого шкільного віку. Виявлено певну категорію сімей, в яких дітей виховують надто суворо, орієнтуючись на непохитний батьківський авторитет, не враховуючи при цьому індивідуальних особливостей дитини, темпів її розвитку, здібностей, переживань і почуттів. Зовсім інша картина спостерігається в "тривожних сім'ях": постійне напруження батьків, страх перед неприємностями, що загрожують їхній дитині, надмірне оберігання її від уявних небезпек (фобія втрати, гіперопіка) зумовлюють розвиток у дитини залежності, невпевненості в собі, безвідповідальності, інфантильності, егоцентричності.

С. В. Кушнар'ов

м. Київ

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЗНАЧУЩИХ ЯКОСТЕЙ У НЕПОВНОЛІТНІХ ЗАСУДЖЕНИХ

Анотація. Висвітлено роль і місце соціально-значущих якостей в системі соціальної адаптації та інтеграції неповнолітніх засуджених у суспільстві; здійснено аналіз стану цієї

проблеми та запропоновано модель формування соціально-значущих якостей особистості неповнолітніх засуджених у процесі їх ресоціалізації.

Ключові слова: соціально-значущі якості, неповнолітні засуджені, ресоціалізація.

Деструктивна для розвитку особистості, небезпечна за своїми наслідками соціальна ситуація, що склалася в українському суспільстві, висуває проблему виховання моральної, творчої особистості, одухотвореної ідеалами добра, здатної протистояти руйнівним ідеям і проявляти милосердя до оточуючих. Надзвичайно актуальна ця проблема для пенітенціарної школи, оскільки альтруїзм, гідність, доброта, милосердя, толерантність – це ті поняття, без яких неможливі будь-які пенітенціарні реформи.

Поза сумнівом, для того, щоб сучасні пенітенціарні установи справді стали закладами ресоціалізації засуджених, вони самі повинні бути ресоціалізовані. Необхідна принципова їх ресоціалізація, перехід від суто карально-репресивного характеру до системи, побудованої на охоронно-захисній концепції, перепідпорядкування гуманітарно-компетентним органам. У цьому контексті одним з найважливіших завдань соціальних фахівців є переформування інституту тотального типу, якими є місця позбавлення волі, на інститут соціального навчання. Детальний аналіз спеціальної літератури показав, що проблема формування соціально-значущих якостей у неповнолітніх засуджених у процесі групової добродійної діяльності є міждисциплінарною, актуальною, має не лише науково-теоретичний, але й практичний характер і вимагає глибокого вивчення в наукових дослідженнях. Однак, незважаючи на підвищений інтерес науковців, до сьогодні ця проблематика залишається новаційною, оскільки практично не вивчалася не лише в Україні, але й в інших країнах.

Формування й розвиток соціально-значущих якостей – процес надзвичайно складний, багатоаспектний, багатофакторний і достатньо довготривалий. Його необхідно особливо інтенсивно здійснювати саме у підлітковому віці.

Окремі аспекти проблеми формування соціально-значущих якостей у неповнолітніх засуджених знайшли своє відображення в дослідженнях О. Беци, С. Горенка, В. Кривуши, А. Макаренка, Г. Радова, В. Синьова, М. Супруна та ін. У своїх працях ці автори підкреслювали значимість гуманістичної спрямованості педагогічного процесу в місцях позбавлення волі, необхідність актуалізації позитивного потенціалу особистості, наповнення його моральним і духовним змістом.

Становлення соціально-значущих якостей відбувається шляхом присвоєння індивідом суспільно виробленого досвіду. Тобто, людина засвоює норми і цінності, у неї формується суспільна спрямованість, складається певна поведінка, ставлення до себе, до людей, до світу.

Змістовний аналіз можливостей методичного арсеналу вітчизняної науки показав, що з усього розмаїття наявних методів формування соціально-значущих якостей у неповнолітніх засуджених достатньо використовувати ті з них, що спираються на класичні психолого-педагогічні методи, зокрема: бесіда, лекція, диспут, переконання, приклад, вправа, моделювання проблемних ситуацій та ін.

Таким чином, формування соціально-значущих якостей у неповнолітніх засуджених може здійснюватися саме на усталеній методичній основі.

Окрім психолого-педагогічних методів формування соціально-значущих якостей для вирішення педагогічних завдань застосовуються різноманітні засоби, тобто предмети матеріальної і духовної культури (художня література, народна творчість, кінофільми і т.п.). Однак, використовуючи зазначені методи і засоби формування соціально-значущих якостей, необхідно пам'ятати, що вибір кожного з них залежить від рівня сформованості цих якостей і від вікових особливостей неповнолітніх засуджених.

З метою підвищення рівня ефективності процесу ресоціалізації, а також формування соціально-значущих якостей у неповнолітніх засуджених нами розроблено спеціальну модель (див. рис.), яка базується на принципах гуманізму, єдності виховання і суспільного життя, самостійності, свободи вибору, креативності, колективної добродійної діяльності.

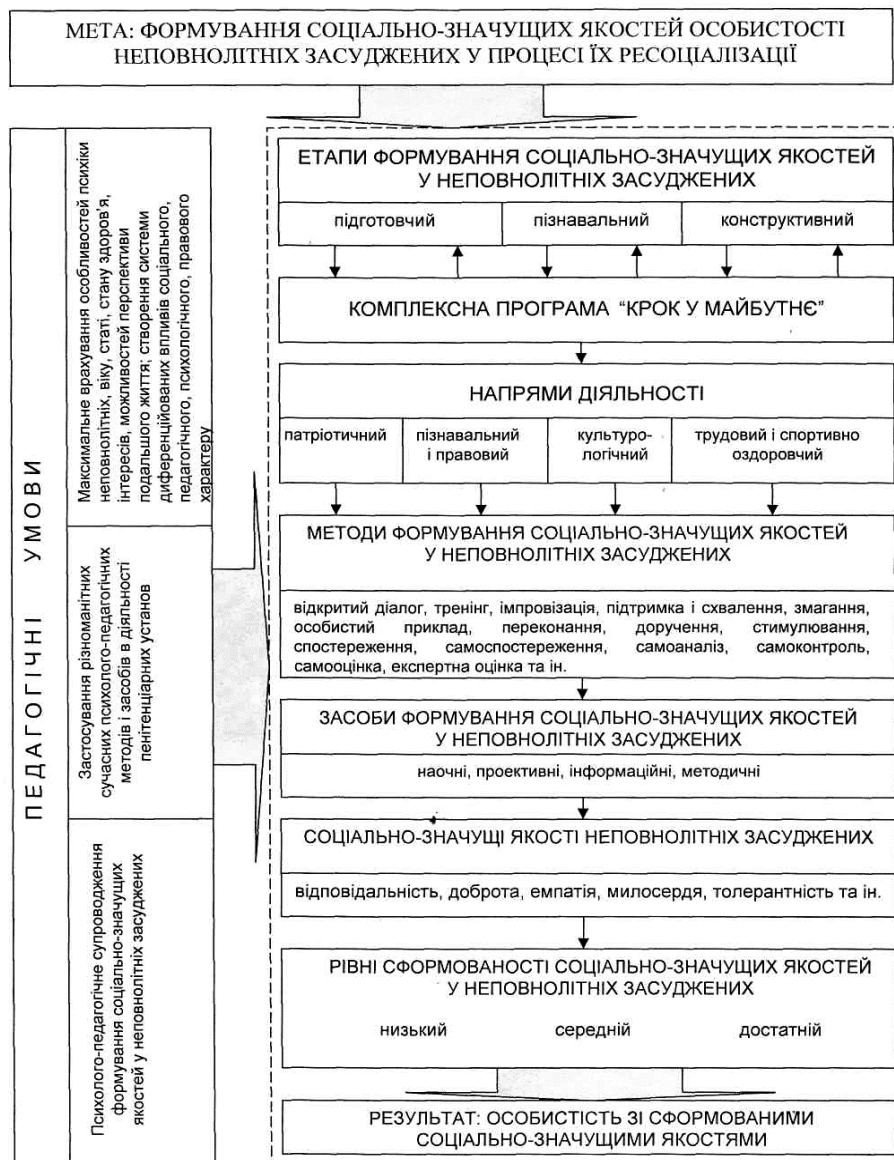

Рис. Модель формування соціально-значущих якостей особистості неповнолітніх засуджених у процесі їх ресоціалізації

Наведена модель містить підготовчий, пізнавальний і конструктивний етапи, під час яких у неповнолітніх засуджених розвиваються соціально-значущі якості, відбувається оволодіння відповідними знаннями, уміннями і практичними навичками.

На першому – підготовчому етапі домінують ігрові засоби, спрямовані на розвиток експресивних, інтелектуальних і соціальних здібностей. На другому – пізнавальному етапі провідним типом діяльності неповнолітніх засуджених є соціально схвальна суспільно корисна діяльність. Перевага надається проектній, ігровій, змагальній діяльності, а також роботі в групах за інтересами. На третьому – пізнавальному етапі у неповнолітніх засуджених зміцнюються мотиви громадянського обов'язку, суспільної корисності, прагнення до самовиховання. Головними методами, формами і засобами на цьому етапі є тренінги, навчально-практичні конференції, профорієнтаційні заходи, дебати тощо. Поряд з колективною взаємодією неповнолітні засуджені здатні виходити на позицію чіткого визначення своєї індивідуальної ролі у соціумі.

Важливою умовою ефективності формування соціально-значущих якостей є не лише і не стільки послідовне входження неповнолітніх засуджених у вищенаведені етапи, але й виконання ними різноманітних ролей в умовах позбавлення волі (учасник, виконавець, організатор, керівник) з урахуванням ціннісних орієнтацій і вікових особливостей.

О. П. Липецький
м.Київ

ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ САМОСТІЙНОСТІ ПІДЛІТКІВ У НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ ГУРТКАХ ПОЗАШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Анотація. Розкрито й обґрунтовано педагогічні умови формування пізнавальної самостійності підлітків, які навчаються у науково-технічних гуртках позашкільних закладів.

Ключові слова: дослідницька діяльність, пізнавальна самостійність, проектувальна діяльність, технічна творчість, позашкільні навчальні заклади

Пізнавальна самостійність – це якість особистості, яка охоплює єдину систему спрямованості, здібностей і вмінь індивіда своїми силами здійснювати пізнавальну діяльність, зокрема самостійно оволодівати загальнонавчальними та спеціальними знаннями, вміннями і навичками з метою вирішення задач, які є значущими для нього як для члена суспільства. Наявність пізнавальної самостійності забезпечує індивіду більш вигідне становище порівняно з тими людьми, які користуються стандартними прийомами оволодіння досвідом, сприяє його саморозвитку, дає можливість успішно розвивати вміння мисленнєвої діяльності, надає відчуття емоційного комфорту від прояву ініціативи, творчості.

Якісними характеристиками пізнавальної діяльності є активність і самостійність, які взаємозумовлені, взаємозв'язані і взаємно посилюють одна одну: в умовах мислительної активності виявляється самостійність індивіда, яка є необхідним внутрішнім стимулом розвитку мислення. Велику значущість у формуванні пізнавальної самостійності відіграють інтереси (вибіркова